

Wójtowicz, Magdalena

Ojciec rodziny

Obyczaje 17, 24-27

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dużo łatwiej zostać ojcem niż nim być.
(V.O. Kljucewski)

Magdalena
Wójtowicz

OJCIEC RODZINY

JAKI JEST DZISIAJ OJCIEC

Do niedawna badania nad rolą ojca w rodzinie stanowiły tylko dodatek do ogólniejszych badań nad rodziną. Funkcjonowało powszechne przekonanie, że to matka odgrywa wiodącą rolę w wychowaniu dziecka. Podobnie przedstawiały to środki społecznego przekazu, w których przez wiele lat usuwano w cień mężczyznę jako męża i ojca, nadmiernie eksponując rolę kobiety jako żony i matki. Tymczasem rola ojca w wychowaniu dziecka jest równie ważna jak rola kobiety. Dowartościowanie ojcostwa staje się coraz bardziej widoczne w literaturze naukowej i powszechnej świadomości. Współcześni ojcowie zachęceni są do komunikacji z nienarodzonymi dziećmi, do uczestnictwa w porodzie, do pielęgnacji noworodka. Uświadamia się im konieczność zaangażowania w wychowanie, w zabawę z dziećmi, zainteresowanie ich sprawami. Jednocześnie ciągle brakuje pozytywnych wzorców, zarówno

Współcześni ojcowie zachęceni są do komunikacji z nienarodzonymi dziećmi, do uczestnictwa w porodzie, do pielęgnacji noworodka. Uświadamia się im konieczność zaangażowania w wychowanie, w zabawę z dziećmi, zainteresowanie ich sprawami. Jednocześnie ciągle brakuje pozytywnych wzorców, zarówno w społeczeństwie, jak i w mediach, które kształtują nasze wyobrażenie ojcostwa.

w społeczeństwie, jak i w mediach, które kształtują nasze wyobrażenie ojcostwa. Media pokazują mężów zdradzających swoje żony, ojców porzucających rodzinę, nie mających czasu dla bliskich, często nadużywających alkoholu lub uwikłanych w inne nałogi. Prezentują też często samowystarczalność macierzyństwa, które kiedyś nazywano samotnym - dziś mówi

się o rodzinie z jednym rodzicem.

Współcześnie często brakuje ojca w rozwoju dzieci. Zdarza się też, że ojciec jest obecny, ale albo nie docenia się jego obecności, albo sam nie potrafi określić swojego miejsca w rodzinie.

OJCIEC JAKO MĄŻ

Ojcostwo, czyli relacja między ojcem a dzieckiem, zawsze poprzedzone jest relacją między ojcem i matką dziecka. To kobieta czyni mężczyznę ojcem. Z tego względu nie można rozpatrywać ojcostwa w oderwaniu od macierzyństwa i bez uwzględnienia relacji między mężem i żoną.

Ojciec ponosi odpowiedzialność za to, jaką kobietę wybiera na matkę swoich dzieci. Jest również odpowiedzialny za relacje ze swoją żoną, ponieważ są one decydujące dla prawidłowego rozwoju dziecka już od momentu jego poczęcia. Tak więc ojciec zaczyna pełnić swą ojcowską funkcję na długo przed urodzeniem się dzieci. Sukcesy w wychowaniu dzieci będą zależały od samowychowania ojca, od tego jak spójną i stabilną hierarchię wartości zdoła on wypracować i przekazać swoim życiem.

Podstawą udanego ojcostwa jest udane małżeństwo. Nie może być naprawdę dobrym tatą mężczyzna, który nie okazuje szacunku i miłości swojej żonie. Nawet jeśli w stosunku do dzieci ojciec jest troskliwy i czuły, a wobec matki zachowuje się oschle i lekceważąco, nie jest on wiarygodny w oczach dzieci. Ojciec powinien uczyć dzieci stosunku do matki, poprzez własny przykład. Jeżeli

tata odnosi się do mamy z szacunkiem, to dzieciom nie przyjdzie do głowy, że można inaczej.

Duży wpływ na postrzeganie ojca przez dzieci ma matka; może ona odgrywać rolę we wzmacnianiu ojcostwa, ale może też je osłabiać, buntując dzieci przeciwko ojcu. Zwłaszcza, kiedy ojciec jest nieobecny, kiedy odszedł, zranił matkę, jest ona skłonna

foto: Marta Kubiszyn

Andrzej z synem Dominikiem.

mówić o nim źle. Może wzbudzać w dziecku poczucie lęku przed ojcem, niechęci czy nawet wrogości wobec niego. Bez względu na to, jak bardzo ojciec „zawinił”, błędem jest niszczenie w dziecku szacunku do niego, ponieważ niszczy się tym samym poczucie własnej wartości dziecka, które jest integralną częścią ojca.

OJCIEC W CIĄŻY

Już na etapie planowania dziecka mężczyzna, jeśli chce zostać w przyszłości pełnoprawnym i autentycznym ojcem, powinien uruchomić swoją wyobraźnię na temat pełnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka. To jest też właściwy czas aby skonfrontować swoje wyobrażenia z żoną. Chodzi o to, żeby zdać sobie sprawę z rozłożenia akcentów uczuciowych u żony po przyjściu na świat dziecka, z konieczności poczynienia zmian we własnym stylu życia czy przyzwyczajeniach. Na pewno trudniej jest mężczyźnie, który nie korzysta z możliwości, jakie daje etap planowania dziecka. Okres ciąży jest zwykle wystarczającym czasem dla rodziców na przygotowanie się do zmian i zadań rodzicielskich.

Mężczyźni różnie mogą reagować na wiadomość o ciąży partnerki. Oczywiście w dużym stopniu zależy to od sytuacji, od charakteru związku z matką dziecka, od stopnia dojrzałości mężczyzny, od tego, czy myślał wcześniej o możliwości poczęcia, czy chciał tego dziecka, czy też było ono dla niego zaskoczeniem, pokrzyżowaniem planów życiowych.

W małżeństwie częstą reakcją mężów

na ciążę żony, zwłaszcza pierwszą, są uczucia opiekuńcze w stosunku do partnerki, rosnąca duma z małżeństwa, satysfakcja ze swej męskości, radość oczekiwania na dziecko. U części mężów rozwija się jednak poczucie, że są odsuwani na bok. Stają się wtedy oschli i wymagający w odniesieniu do żony i nie mogą w pełni zaakceptować potomka.

Dojrzały mężczyźni pragną głęboko wspólnie z kobietą przeżywać okres ciąży, poznawać tajemnice rozwijającego się dziecka, interesują się przebiegiem porodu, troszczą się o to, aby własną lekkomyślnością i niewiedzą nie zakłócać czasu oczekiwania. Mężowie powinni wiedzieć, że ich uczucia, myśli i czyny w stosunku do ciężarnej żony świadczą już pośrednio o ich stosunku do dziecka i ojcostwa.

OJCOWSKIE RACZKOWANIE

Pierwsze dwanaście miesięcy życia to bardzo ważny czas dla rozwoju dziecka, dla całej jego przyszłej osobowości. Kształtują się wówczas cechy jego charakteru, wola, typ systemu nerwowego, rodzaj więzi między rodzicami a nim. W tym czasie bardzo ważną i trudną do zastąpienia osobą jest dla dziecka matka. Warto jednak pamiętać, że kobieta nie ma wrodzonych umiejętności pielęgnowania dziecka. Ma pewne predyspozycje, żeby być z dzieckiem, ale wykonywanie wielu czynności pielęgnacyjnych jest po prostu kwestią wprawy. Niektórzy ojcowie tłumaczą swoją nieobecność przy dziecku tym, że kobieta lepiej się nim opiekuje. Jeśli kobieta od pierwszych chwil życia dziecka

Kiedys nie wiedziałem, jak się odnosić do dziecka. Patrzyłem na nie jak na krokodyla w wiwarium nie mogąc znaleźć żadnych gestów ani słów, żeby nawiązać z nim jakikolwiek kontakt poza wzrokowym. Co więcej, miałem wrażenie, że patrzy ono na mnie podobnie. I tak – w moim wyobrażeniu – patrzyły na siebie przez szybę dwa krokodyle, z których jeden próbował przybrać jak najbardziej przyjazny i sympatyczny wyraz twarzy. Nie wiem jak, ale teraz wszystko się zmienia. Kiedys myślałem, że wszystkie dzieci są podobne do siebie i nieciekawe. Teraz wiem, że jedno jest podobne do mnie i wyjątkowe – bo własne.

Marcin Skrzypek,
ojciec Michałka

zajmuje się nim, nie dopuszczając do zadań opiekuńczych ojca, rzeczywiście staje się ekspertką w sprawach dziecka. Jednak mężczyzna, który troszczy się o swojego potomka, znakomicie daje sobie radę z tym zadaniem - jest to dla niego sposób na odciążenie żony i wspianała okazja do nawiązania bliskiej relacji z dzieckiem. Ojcowie często odkładają zajmowanie się dziećmi na potem – gdy będą starsze. Są zwykle przekonani, że mają jeszcze czas, aby je wychować. Tymczasem dla rozwoju dziecka ważne są chwile spędzane z ojcem już w okresie niemowlęctwa. To wtedy następuje budowanie więzi. Ten pierwszy rok życia dziecka jest bardzo ważnym okresem także dla ojca, bo decyduje o kształcie jego ojcostwa. Nie mniejsze znaczenie ma bycie z dzieckiem w drugim i trzecim roku życia, kiedy doskonalą ono swoją sprawność fizyczną i nabywa ważną umiejętność społeczną, jaką jest mowa. Istotny jest również okres przedszkolny i wczesny wiek szkolny. Te wszystkie lata to jednak stosunkowo krótki czas, a jego niewykorzystania nie da się w żaden sposób nadrobić. W dzisiejszych czasach ta nieoceniona szansa na kształtowanie dzieci pojawia się nierzadko w chwili, gdy ojcowie nie mogą poświęcić się dzieciom w odpowiednim stopniu. Starają się zdobyć pozycję zawodową, biegnąc w nieustannym pościgu. Biorą dodatkowe zlecenia i pracują po nocach, aby żyć na odpowiednim poziomie i atrakcyjnie spędzić urlop, a potem padają kompletnie wyczerpani. Mijają kolejne

dni, a ojciec nie widuje się z dzieckiem, które tak bardzo go potrzebuje.

ZAGUBIONE OJCOSTWO

W literaturze poświęconej rodzinie podkreśla się dziś kryzys roli ojca. Zanika wzór ojca uczestniczącego w wychowaniu dzieci, a upowszechnia się model ojca dorabiającego się, walczącego o dobra konsumpcyjne. Wpływa na to na pewno rozwój cywilizacji technicznej. Od mężczyzny oczekuje się ogromnego zaangażowania zawodowego, co pochłania znaczną część jego energii i zainteresowań życiowych. Oprócz pracy zawodowej znaczna część wysiłku skierowana jest na współzawodnictwo, rywalizację zawodową. Jednocześnie zmienia się pozycja kobiety: w imię równouprawnienia podejmuje ona pracę zawodową, którą trudno jest pogodzić z tworzeniem pełnej, zdrowej rodziny. Ruchy feministyczne zakwestionowały niezastępowalność ojca w wychowaniu, twierdząc, że wszystkie jego dotychczasowe funkcje może z powodzeniem spełnić kobieta. I rzeczywiście kobiety próbują przejmować te funkcje, podejmują męskie role, wypierając z nich mężczyzn. Tracą jednak na tym wszyscy – same kobiety, mężczyźni, a przede wszystkim – dzieci. W takiej sytuacji mężczyźni czują się zagrożeni w swej tożsamości. Stają wobec konfliktu między tradycyjnie pojmowaną męską rolą, a oczekiwaniami żony, by być nowoczesnym mężem i ojcem, który robi to samo i tak samo jak kobieta.

fot. Marta Kubiszyn

Andrzej z synem Dominikiem.

Kryzys ojcostwa widoczny jest pośrednio w młodym pokoleniu. Wielu młodych ludzi czuje się głęboko zranionych emocjonalnie przez swoich ojców. Zranienia te posiadają różną postać. Najczęściej przejawiają się one w niewrażliwości czy wręcz oschłości uczuciowej, będącej konsekwencją niewrażliwości uczuciowej ojca, która objawia się z jednej strony w postawie „twardego” zachowania, wyrażającego się w krzyku, częstym karaniu, braku szczerzej rozmowy, czy w zbytnim ograniczaniu osobistej wolności; z drugiej strony zaś, w postawie wycofywania się z życia rodzinnego oraz ucieczki „we własne sprawy”: w pracę zawodową, w mało znaczące hobby czy też w pozarodzinne życie towarzyskie. Szczególnie boleśnie dzieci przeżywają ucieczkę ojca w nadużywanie alkoholu.

OJCIEC DLA SYNA, OJCIEC DLA CÓRKI

Najlepszą drogą dorastania do ojcostwa jest doświadczenie synostwa. Chłopiec, obcując z ojcem, nieświadomie przejmując jego sposób bycia, reagowania, spojrzenia na świat. Jeśli ojciec posiada spójną hierarchię wartości i zgodnie z nią żyje, syn pójdzie najpewniej tą samą drogą, a nawet jeśli zdarzy mu się z niej zboczyć, będzie umiał wrócić i poradzić sobie z trudnościami. Chłopcy mający dobry, emocjonalny kontakt z ojcem, o wiele łatwiej radzą sobie z poczuciem własnej wartości, z problemami natury emocjonalnej i seksualnej oraz z szukaniem potwierdzenia siebie w pracy zawodowej i właściwie rozumianym sukcesie.

Młody mężczyzna poprzez identyfikację z ojcem musi odseparować się psychicznie od matki. Silne związanie emocjonalne z matką sprawia, iż syn - przyszły mąż i ojciec - czuje się zagubiony, niepewny siebie i zbytnio zależny od kobiety. Zależność ta rani jednak jego męską dumę i rodzi wewnętrzny gniew, który zwykle szuka jakiegoś ujścia. Przechodzenie, alkoholizm, skłonności homoseksualne, męska brutalność, niedojrzałe relacje heteroseksualne, lęk przed dzieckiem i przymuszanie kobiety do aborcji - u wielu mężczyzn jest przejawem wewnętrznego konfliktu z kobietą, który bierze swój początek od konfliktu w relacji z matką.

Gdy nie ma ojca, chłopiec szuka innych wzorców męskości. Na ulicy, w telewizji, w grupie koleżeńskiej trafia często na wzorce negatywne, które przekonują go, że prawdziwym mężczyzną może stać się poprzez liczne kontakty seksualne, przemoc czy picie alkoholu.

Ojciec spełnia też ważną rolę w rozwoju dziewcząt. Umożliwia im poznanie właściwości psychicznych płci przeciwnej, dzięki

czemu dziewczyna może lepiej zrozumieć swoich kolegów, a w życiu dorosłym męża i synów. Dzięki ojcu dziewczynka uczy się, jak mężczyźni powinni ją traktować i jak ona powinna się do nich odnosić. Badania pokazują, że zdolność kobiety do stworzenia udanego, satysfakcjonującego związku emocjonalnego z mężczyzną jest bezpośrednio związana z jej stosunkiem do ojca. Z kolei dziewczęta, które nie zaznały ojcowskiej czułości, nie usłyszały pochwały, mają już w okresie dorastania ogromne problemy z właściwym stosunkiem do mężczyzn. Nierzadko zdarza się, że spragnione czułości oddają się pierwszemu mężczyźnie, który okaże im zainteresowanie i troskę. Kobieta, która nie doświadczyła miłości ojcowskiej, czuje się gorsza od innych i szukając dowartościowania, wchodzi w przypadkowe związki z mężczyznami dającymi jej namiastkę uczucia.

OJCOSTWO SZANSĄ NA SPEŁNIENIE

Dojrzałe ojcostwo jest jedyną szansą na prawidłowy rozwój dzieci: ojciec wdraża je do przestrzegania norm społecznych, tworzy warunki do zaspokajania ich potrzeby bezpieczeństwa, daje im oparcie i wzmacnia samoocenę. Dobry kontakt emocjonalny z ojcem w okresie dzieciństwa i dojrzewania staje się fundamentem równowagi emocjonalnej i poczucia bezpieczeństwa na całe późniejsze życie, zarówno u dziewcząt jak i u chłopców.

Ojcostwo jest też dla samego mężczyzny szansą na rozwój i spełnienie. Praca zawodowa daje co prawda mężczyźnie możliwości doskonalenia się, ale jest to rozwój niepełny. Nie ma w niej zwykle miejsca na realizowanie takich cech jak opiekuńczość, cierpliwość, czułość, wyrozumiałość. Te cechy mężczyzna najpełniej może rozwinąć w rodzinie, zwłaszcza w kontakcie z dziećmi.

Nie znaczy to, że ojciec ma zastępować w rodzinie matkę. Tutaj wymiennosc nie jest możliwa: ojciec nie jest w stanie zastąpić matki, tak jak matka nie jest w stanie wejść w rolę ojca. W rozwoju dziecka powinni być obecni oboje rodzice. Każde z nich bowiem, w sposób specyficzny dla swojej płci, oddziałuje na dziecko. Żadne z rodziców nie jest ważniejsze ani lepsze, uzupełniają się oni w sposób komplementarny, a co więcej, potrzebni są oni dziecku razem jako związek osób. Bowiem to, co jest najważniejsze dla prawidłowego rozwoju dziecka, to nie tyle osoba matki czy ojca, ale łącząca ich więź, będąca wzorem relacji z innymi ludźmi. Dlatego pierwotnym zadaniem każdego ojca, jest być dobrym mężczyzną, a zadaniem matki, jest przede wszystkim realizować swoją kobiecość. ■

Literatura

Eichelberger W., *Zdradzony przez ojca*, Warszawa 1998

Kornas-Biela D. (red.), *Oblicza ojcostwa*, Lublin 2001

Mierziński B., *Mężczyzna – mąż – ojciec*, Otwock 1996

Pulikowski J., *Warto być ojcem*, Poznań 2002

Pospisyl K., *Ojciec a rozwój dziecka*, Warszawa 1980

Witczak J., *Ojcostwo bez tajemnic*, Warszawa 1992

Magdalena Wąjtowicz jest psychologiem, pracuje jako doradca rodzinny, jest mężatką i mamą dwuletniej Natalki.